

Stefnumótun í í samgöngum

Sveinn Agnarsson
Hagfræðistofnun Háskóla Íslands

Málstofa 17. apríl 2008

Viðskipta- og hagfræðideild
Háskóli Íslands

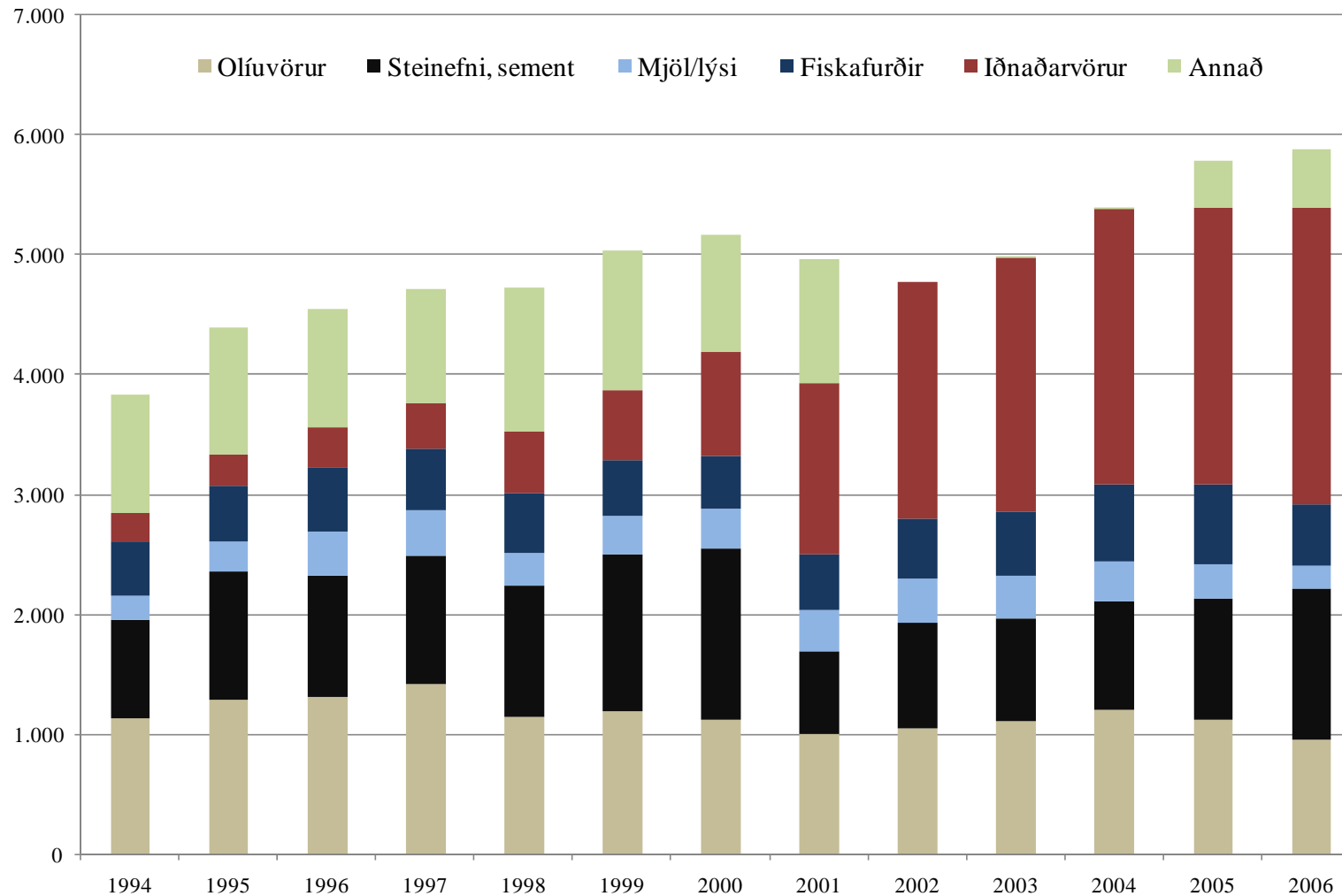

Efni framsögu

- Umfang flutninga á sjó
- Rekstrarform hafna
- Ríkisstyrkir
- Gjaldtaka hafna
- Fjárhagsleg staða hafna
- Stefna í málefnum hafna

Sjóflutningar að og frá íslenskum höfnum árin 1994-2006. Þúsund tonn.

Hluttur stærstu hafna í heildarflutningum

Höfn	1990	1995	2000	2006
Reykjavík	51,1	48,5	41,3	38,6
3 stærstu	66,2	63,5	66,2	65,9
5 stærstu	74,5	74,4	74,3	78,4
10 stærstu	85,7	86,2	86,9	89,1

Rekstrarform

- Höfn án sérstakrar hafnarstjórnar í eigu sveitarfélaga – skal rekin sem sérstakur málaflokkur.
- Höfn með hafnarstjórn í eigu sveitarfélags.
- Hafnasamlög; eitt við lýði í dag – Hafnasamlag Norðurlands - öðrum hefur verið slitið.
- Sameignarfélag; eitt starfandi í dag, Faxaflóahafnir.
- Hlutafélag; ekkert starfandi í dag.
- Allar hafnir nema tvær olíuhafnir í opinberri eigu.

Ríkisstyrkir

- Skv. 24. gr. hafnalaga nr. 61/2003 er ríkissjóði heimilt að styrkja
 - Endurbyggingu, endurbætur og lagfæringar á skjólgörðum. Þó aldrei meira en 75%.
 - Framkvæmdir á vegum lítils hafnarsjóðs. Allt að 90%.
 - Framkvæmdir á vegum hafnarsjóðs. Allt að 40-60%.
- Þessi ákvæði koma til framkvæmda á árinu 2011.
- Þá gilda áfram ákvæði hafnalaga nr. 23/1994 um að heimilt sé gera sérstakar ráðstafanir til að létta greiðslubyrði hafnarsjóða vegna styrkhæfra hafnarframkvæmda. Framlengt til 2011.

Gjaldtaka

- Hafnargjald
 - Bryggjugjöld
 - Lestargjöld
- Vörugjöld, þ.m.t. aflagjald.
- Hafnsögugjöld og gjöld fyrir þjónustu.
- Leigugjöld fyrir svæði til lestunar og losunar á vöru.
- Samkeppnislög gilda um verðlagningu hafna; gjaldtaka skal miðuð við að hún standi undir kostnaði.
- Krossniðurgreiðslur bannaðar.

Hinn nýi veruleiki hafna

- Samkeppnisumhverfi.
- Lægri ríkisstyrkir.
- Fækkun íbúa víða á landsbyggðinni – lítil hagvöxtur.
- Samþjöppun í sjávarútvegi – bæði veiðum og vinnslu.
- Minna unnið af aflu í heimabyggð.
- Strandsiglingar lagst af, en siglt beint á hafnirnar.
- Birgðahald á landsbyggðinni dregist saman.
- Aukin samkeppni við veginna.
- Ólík gjaldtaka af sjósamgöngum og öðrum flutningum.

Fjárhagsleg staða hafna

- Þrjár stærstu hafnir landsins; Faxaflóahafnir, hafnir Fjarðabyggðar og Hafnarfjarðarhöfn bera höfuð og herðar yfir hinar.
- Fjárhagsleg staða flestra annarra hafna er veik.
- Gerð athugun á stöðu 36 aðila.
 - Meðalframlegð 2004-2006 á föstu verðlagi.
 - Þörf fyrir endurbyggingar og viðhald.
 - Nettóskuld – jafngreiðsla, gert ráð fyrir 20 ára líftíma og 5% vöxtum.
 - Árleg aukafjárþörf reiknuð.

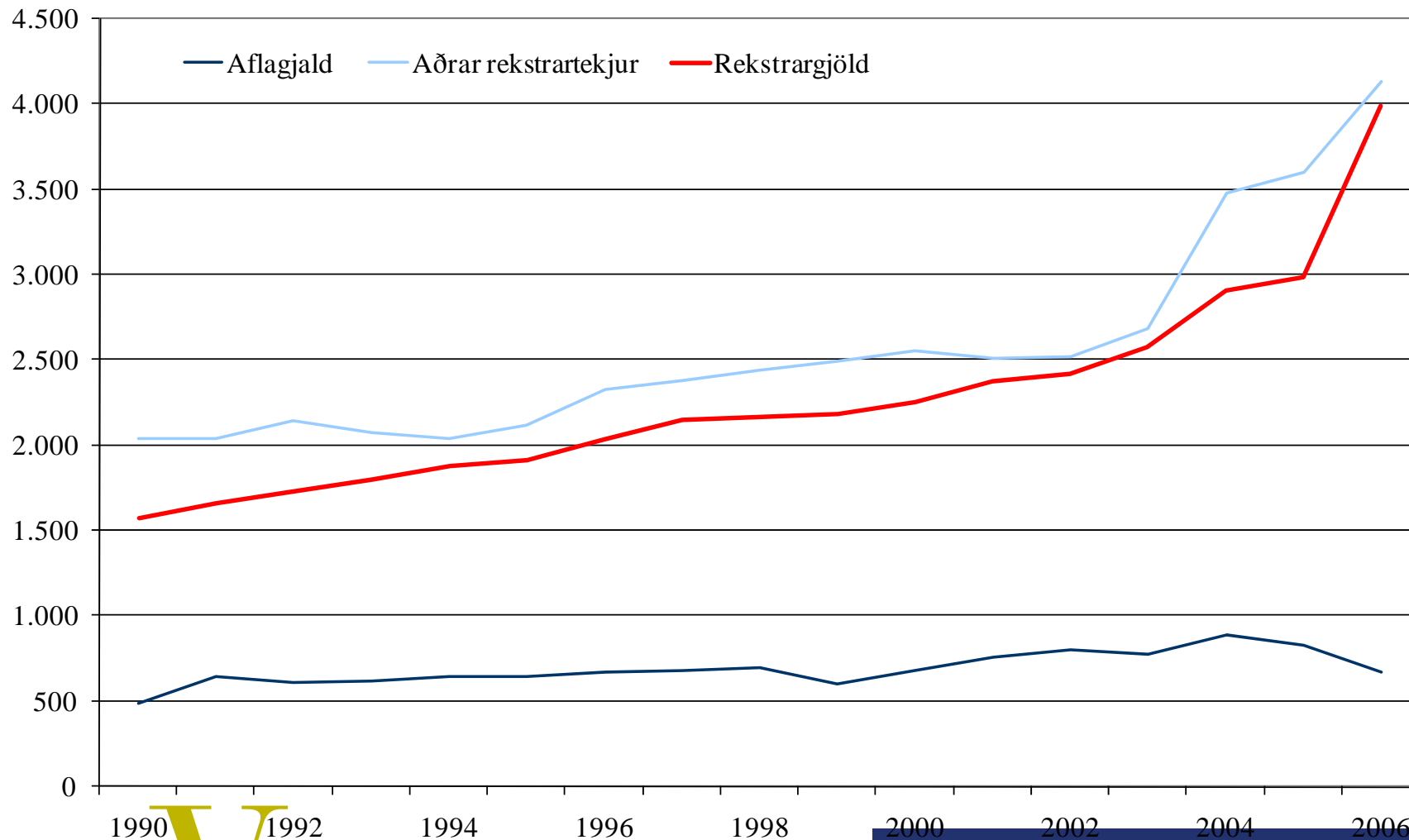

Fjárhagsleg staða hafna

- Þrjár hafnir þurfa ekki á viðbótarframlagi til að standa undir rekstri sínum.
- Fjórar aðrar hafnir geta staðið undir rekstri sínum með ríkisframlögum skv. hafnalögum nr. 61/2003.
- Sjö aðrar hafnir hefðu geta staðið undir rekstri sínum ef ríkisframlög hefðu verið þau sem tilgreind eru í hafnalögum nr. 23/1994.
- 22 hafnir geta ekki staðið undir rekstri sínum.
- Miðað við hafnalög nr. 61/2003 vantar um 800 milljónir kr. upp á, en um 400 milljónir m.v. hafnalög nr. 23/1994.

Þróun aflagjalds, annarra rekstrartekna og gjalda hjá íslenskum höfnum árin 1990-2006 á verðlagi ársins 2006.

Framlegð, endurbyggingar og viðhald og nettóskuld í árslok 2006 í m.kr.

	Meðal- framlegð 2004-06	Endur- byggingar og viðhald	Nettó- skuld	Jafn- greiðsla	Árleg aukaþörf hafnar- sjóðs
Þrjár stærstu hafnir	1.499,9	482,1	1.649,5	132,4	885,4
Aðrar stórar hafnir	171,3	260,4	1.038,7	83,3	-172,4
Aðrar stórskipahafnir	90,8	171,0	1.204,5	96,7	-176,8
Meðalstórar fiskihafnir	186,6	427,9	1.312,3	105,3	-346,6
Smærri hafnir	8,1	83,3	206,1	16,5	-91,6
Utan flokka, Reykjanes	7,1	61,5	2.160,7	173,4	-227,8
Samtals	1.963,9	1.486,2	7.571,9	607,6	-1.015,2

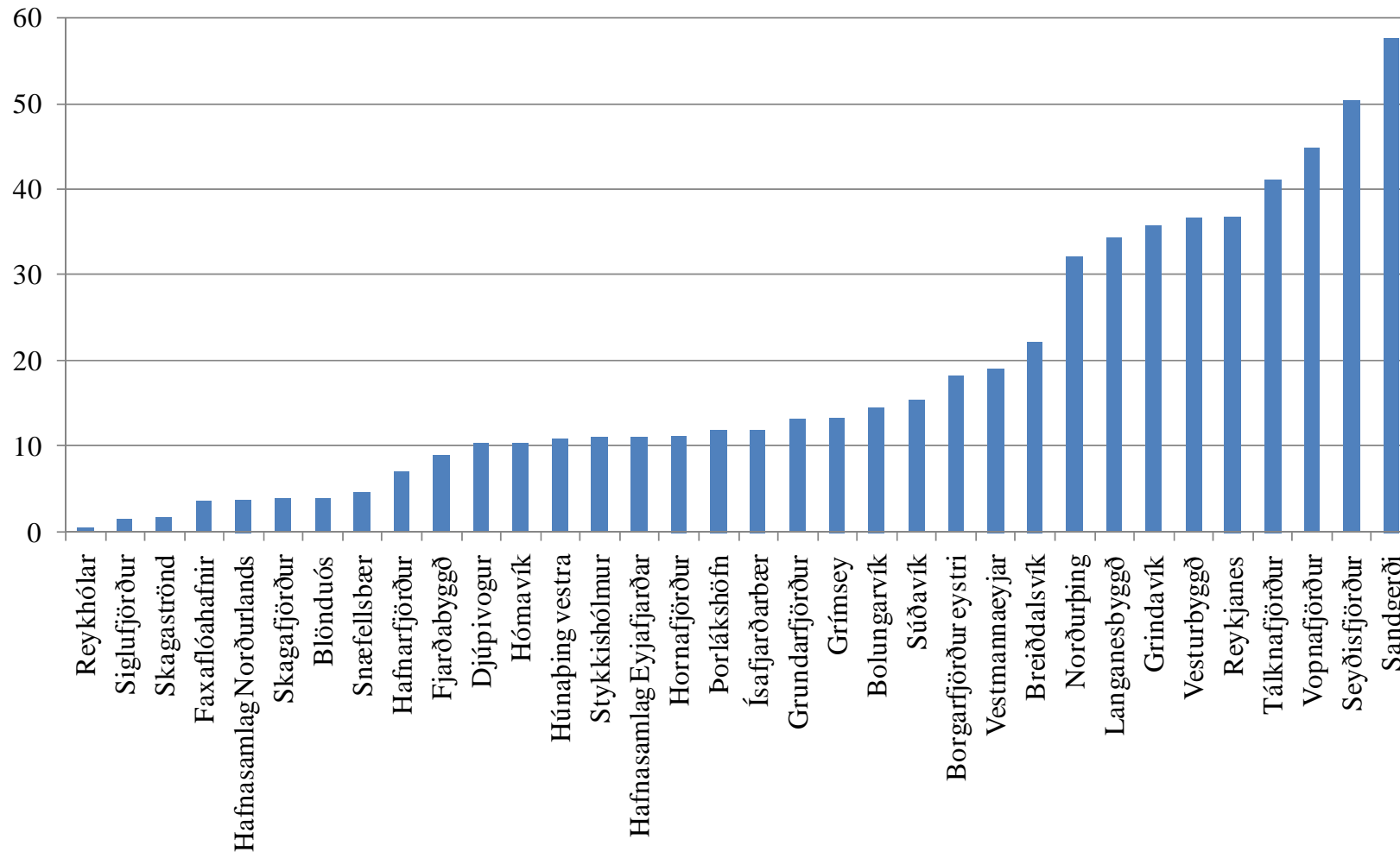

Framlegð, endurbyggingar og viðhald og nettóskuld og framlög ríkisins í árslok 2006 í m.kr.

	Meðal- framlegð 2004-06	Endur- byggingar og viðhald	Nettó- skuld	Jafn- greiðsla	Framlög ríkisins skv. lögum nr. 61/2003	Framlög ríkisins skv. lögum nr. 23/1994	Árleg aukaþörf hafnar- sjóðs m.v. lög nr. 61/2003	Árleg aukaþörf hafnar- sjóðs m.v. lög nr. 23/1994
Þrjár stærstu hafnir	1.499,9	482,1	1.649,5	132,4	36,0	0,0	0,0	0,0
Aðrar stórar hafnir	171,3	260,4	1.038,7	83,3	29,0	175,0	-143,4	-21,6
Aðrar stórskipahafnir	90,8	171,0	1.204,5	96,7	37,0	116,0	-139,8	-64,7
Meðalstórar fiskihafnir	186,6	427,9	1.312,3	105,3	94,0	288,0	-261,7	-110,6
Smærri hafnir	8,1	83,3	206,1	16,5	70,0	60,0	-23,9	-32,5
Utan flokka, Reykjanes	7,1	61,5	2.160,7	173,4	17,0	52,0	-210,8	-175,8
Samtals	1.963,9	1.486,2	7.571,9	607,6	283,0	691,0	-779,5	-405,1

Skuldir hafnarsjóða sem hlutfall af skuldum sveitarfélaga í árslok 2006

Hvað ber framtíðin í skauti sér?

- Spá um hversu mikið verði flutt um einstakar hafnir og landað þar af botnfiski (skelfiskur meðtalinn) og uppsjávarfiski.
- Dæmi um hvernig hlutir gætu þróast.
- Gengið út frá að þróun undanfarinna ára haldist að mestu.
- Litið til framkvæmda sem komnar eru á koppinn eða í burðarliðnum.
- Engin vísindi !

Spá – flutningar árið 2020.

Staður	Meðaltal 2003-2006	Spá 2020	Mismunur
Súðavík	10	0	-10
Stöðvarfjörður	108	0	-108
Rif	119	25.000	24.881
Brjánslækur	338	300	-38
Árskógss/Haugan.	691	500	-191
Flateyri	814	1.000	187
Hrísey	1.514	500	-1.014
Þingeyri	1.535	0	-1.535
Tálknafjörður	2.192	1.500	-692
Ólafsfjörður	2.683	1.000	-1.683
Blönduós	2.747	3.000	253
Hvammstangi	3.599	3.000	-599
Ólafsvík	3.939	0	-3.939
Skagaströnd	4.272	4.000	-272
Stykkishólmur	4.407	4.000	-407
Hólmavík	4.449	4.000	-449
Bíldudalur	4.532	20.000	15.468
Grímsey	5.193	5.000	-193
Bolungarvík	6.039	6.000	-39

Spá – flutningar árið 2020.

Staður	Meðaltal		Mismunur
	2003-2006	Spá 2020	
Grundarfjörður	8.282	10.000	1.718
Reykhólar	8.366	8.000	-366
Patreksfjörður	8.845	7.000	-1.845
Raufarhöfn	8.944	0	-8.944
Djúpivogur	11.739	8.000	-3.739
Dalvík	15.093	5.000	-10.093
Siglufjörður	15.435	5.000	-10.435
Sandgerði	19.349	25.000	5.651
Grindavík	24.898	25.000	102
Sauðárkrókur	29.988	35.000	5.012
Fáskrúðsfjörður	30.385	15.000	-15.385
Húsavík	34.527	30.000	-4.527
Vopnafjörður	36.592	40.000	3.408
Ísafjörður	38.317	45.000	6.683
Höfn	51.046	60.000	8.954
Seyðisfjörður	62.057	75.000	12.943
Akranes	82.531	95.000	12.469
Litlilandur	93.006	125.000	31.994
Þorlákshöfn	93.803	160.000	66.197

Spá – flutningar árið 2020.

Staður	Meðaltal		Mismunur
	2003-2006	Spá 2020	
Neskaupstaður	103.492	120.000	16.508
Eskifjörður	106.285	110.000	3.716
Reykjaneshöfn	130.831	170.000	39.169
Vestmannaeyjar	139.228	170.000	30.772
Akureyri	158.422	190.000	31.579
Hafnarfjörður	203.441	220.000	16.559
<i>Stóriðjuhafnir og Reykjavík</i>			
Straumsvík	640.946	800.000	159.055
Helguvík - álver		900.000	900.000
Húsavík/ Bakki -álver		900.000	900.000
Reyðarfjörður	255.241	1.450.000	1.194.759
Grundartangi	917.614	1.850.000	932.386
Reykjavík	2.092.739	2.200.000	107.262
Samtals	5.490.926	9.956.800	4.465.874

Spá – botnfiskaflí árið 2020.

Staður	Meðaltal 2003-2006	Spá 2020	Mismunur
Haganesvík	5	0	-5
Mjóifjörður	48	50	3
Hjalteyri	72	0	-72
Hauganes	115	100	-15
Grenivík	290	300	10
Norðurfjörður	389	250	-139
Breiðdalsvík	509	500	-9
Reyðarfjörður	533	200	-333
Blönduós	552	0	-552
Hrísey	691	300	-391
Hvammstangi	785	0	-785
Hofsós	819	1.000	181
Kópasker	824	200	-624
Borgarfjörður eystri	832	1.000	168
Árskógssandur	1.011	1.000	-11
Bakkafjörður	1.048	1.000	-48
Bíldudalur	1.080	600	-480
Hólmavík	1.111	1.000	-111

Spá – botnfiskaflí árið 2020.

Staður	Meðaltal 2003-2006	Spá 2020	Mismunur
Raufarhöfn	1.283	500	-783
Dranganes	1.626	1.000	-626
Súðavík	1.813	1.000	-813
Þingeyri	2.203	1.000	-1.203
Arnarstapi	2.404	2.000	-404
Vopnafjörður	2.433	2.000	-433
Grimsey	2.943	3.000	57
Stöðvarfjörður	3.359	500	-2.859
Tálknafjörður	3.463	4.000	538
Suðureyri	3.761	4.500	739
Stykkishólmur	4.147	2.500	-1.647
Keflavík	4.442	4.000	-442
Fáskrúðsfjörður	4.444	4.000	-444
Siglufjörður	5.681	6.000	319
Patreksfjörður	6.134	5.000	-1.134
Seyðisfjörður	6.770	8.000	1.230
Húsavík	7.184	8.000	816
Djúpivogur	7.989	6.000	-1.989
Þórshöfn	8.434	6.000	-2.434
Flateyri	8.104	7.000	-1.104

Spá – botnfiskaflí árið 2020.

Staður	Meðaltal 2003-2006	Spá 2020	Mismunur
Bolungarvík	10.744	11.000	256
Neskaupstaður	10.849	15.000	4.151
Eskifjörður	10.893	12.000	1.107
Hornafjörður	11.245	12.000	755
Dalvík	11.985	12.000	16
Ólafsvík	12.108	12.000	-108
Skagaströnd	12.282	10.000	-2.282
Ísafjörður	12.324	12.000	-324
Grundarfjörður	12.624	14.500	1.877
Rif	12.941	14.000	1.060
Ólafsfjörður	15.073	15.000	-73
Sauðárkrókur	16.471	22.000	5.529
Þorlákshöfn	16.850	25.000	8.151
Hafnarfjörður	18.715	18.000	-715
Akranes	19.037	15.000	-4.037
Sandgerði	20.328	22.000	1.673
Vestmannaeyjar	25.879	27.000	1.122
Akureyri	27.070	22.500	-4.570
Grindavík	43.656	55.000	11.344
Reykjavík	69.788	70.500	712
Samtals	490.184	500.000	9.816

Spá – uppsjávarfiskafli árið 2020.

Staður	Meðaltal		Mismunur
	2003-2006	Spá 2020	
Eskifjörður	139.884	200.000	60.117
Hornafjörður	44.005	65.000	20.995
Neskaupstaður	203.168	270.000	66.833
Seyðisfjörður	116.870	70.000	-46.870
Vestmannaeyjar	144.313	190.000	45.687
Vopnafjörður	83.888	125.000	41.113
Þórshöfn	42.911	80.000	37.089
Samtals	775.038	1.000.000	224.962

Viðbótarfjárförf hafnarsjóða í m.kr. og sem hlutfall af tekjum ársins 2006.

	M.kr.	Í % af tekjum
Grímsey	0,8	11,1
Norðurfjörður	1,1	159,7
Súðavík	1,2	51,5
Borgarfjörður eystri	1,7	78,8
Drangsnes	2,7	56,0
Skagaströnd	3,2	11,5
Blönduós	3,5	321,7
Breiðdalsvík	3,7	278,3
Hvammstangi	4,3	158,0
Hólmavík	4,8	99,4
Stykkishólmur	5,2	27,3
Grundarfjörður	9,3	21,0
Langaneshafnir	9,4	32,3
Hornafjörður	10,1	12,1

Viðbótarfjárförf hafnarsjóða í m.kr. og sem hlutfall af tekjum ársins 2006.

	M.kr.	Í % af tekjum
Skagafjörður	13,1	26,0
Bolungarvík	15,2	45,4
Snæfellsbær	15,3	16,9
Siglufjörður	19,1	89,4
Þorlákshöfn	20,3	24,2
Hafnasamlag Norðurlands	28,8	14,2
Vesturbyggð	33,9	145,0
Grindavík	33,9	37,5
Sandgerði	37,4	62,8
Seyðisfjörður	39,3	52,9
Hafnasamlag Eyjafj.	44,1	74,1
Vestmannaeyjar	47,0	20,2
Ísafjarðarhafnir	67,6	65,0
Norðurþing	92,7	253,1
Reykjaneshöfn	210,8	189,6
Samtals	779,6	
Miðtala		52,9

Leiðir til úrbóta

- Hækka gjaldtöku í höfnum
 - Í forsendum breytinga á hafnalögum árið 2003 var gert ráð fyrir að bryggjugjöld myndu hækka og aflagjöld fara í 1,6%.
 - Aflagjald er lægra en 1,6% hjá 32 höfnum, en 1,6% hjá 21 höfn.
 - Hafnir utan áhrifasvæða stóru flutningahafnanna verða að nýta gjaldskrárstofna sína betur.
 - Skilyrði ríkisstyrks til framkvæmda er að gjaldskrárstofn sé fullnýttur, en þetta ákvæði er gert áhrifalaust með samanburði við óstyrktar hafnir.
 - Neyðast stjórnvöld til frekari afskipta?

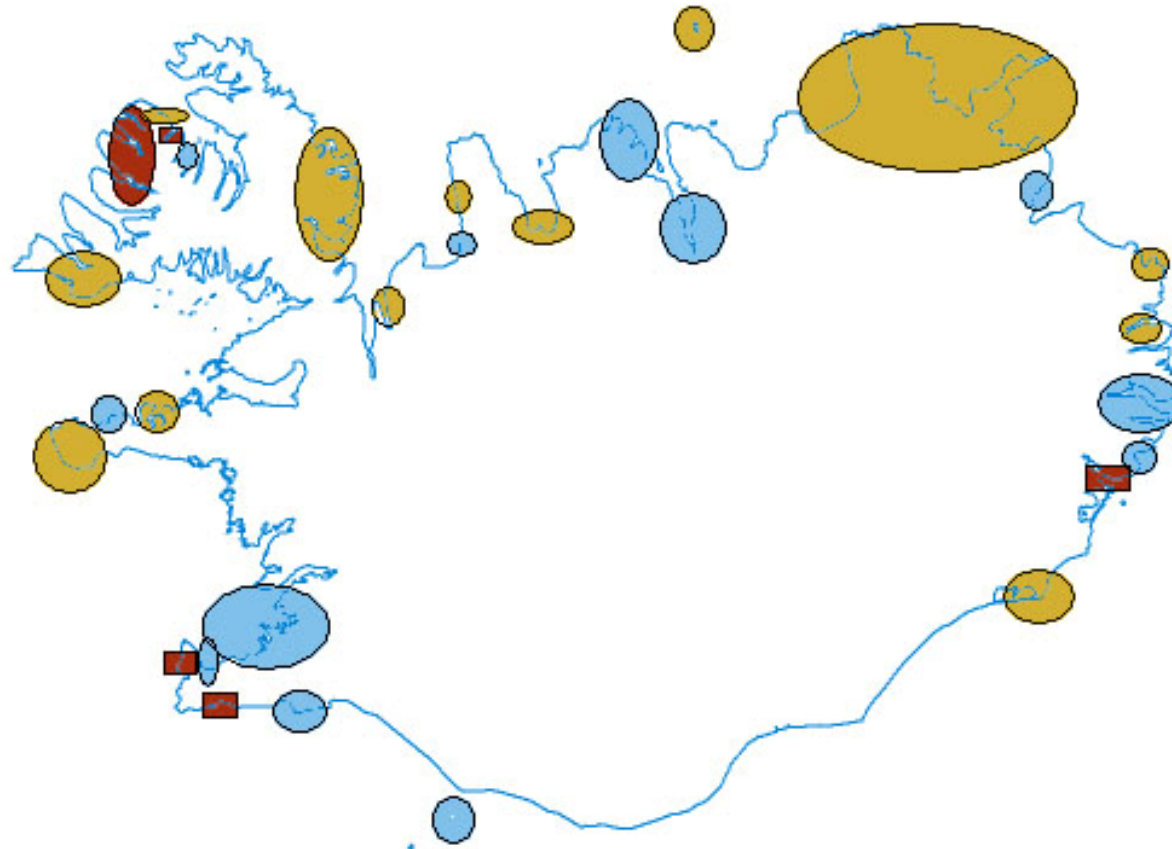
Leiðir til úrbóta

- Hækka gjaldtöku í höfnum
 - Í forsendum breytinga á hafnalögum árið 2003 var gert ráð fyrir að bryggjugjöld myndu hækka og aflagjöld fara í 1,6%.
 - Aflagjald er lægra en 1,6% hjá 32 höfnum, en 1,6% hjá 21 höfn.
 - Hafnir utan áhrifasvæða stóru flutningahafnanna verða að nýta gjaldskrárstofna sína betur.
 - Skilyrði ríkisstyrks til framkvæmda er að gjaldskrárstofn sé fullnýttur, en þetta ákvæði er gert áhrifalaust með samanburði við óstyrktar hafnir.
 - Neyðast stjórnvöld til frekari afskipta?

Aflagjöld í íslenskum höfnum haustið 2007.

Blátt = 1,27-1,3%, rautt=1,4%, gult=1,6%.

Leiðir til úrbóta

- Aukin hagræðing.
 - Hækkun gjalda er neyðarbrauð.
 - Aukið aðhald og hagræðing geta skilað sínu.
 - Einbeita sér að kjarnastarfsemi hafna.
 - Halda fjárhagi hafna aðskildum frá annarri starfsemi sveitarfélaga.
 - Fjárfestingar verða að vera vel ígrundaðar og standa undir sér.

Leiðir til úrbóta

- Aukið samstarf.
 - Fleiri samlög – ein leiðandi höfn og margar smærri?
 - Gerir kröfu um afdráttarlausu stefnu sem ekki er hvikað frá.
 - Hentar ekki alls staðar – skoða hvert tilvik fyrir sig.
 - Reynslan af hafnasamlögum ekki sú sem var vænst.
 - En er samt ástæða til að afskrifa samlögin?
 - Sameiningar sveitarfélaga geta stuðlað að samstarfi.
 - Skattaleg mismunum m.t.t. fasteignagjalda eftir því hvort um er að ræða sameignarfélög í eigu sveitarfélaga eða hlutafélög.

Leiðir til úrbóta

- 1. leið.
 - Óbreytt stefna, láta hafnalögin hafa sinn gang.
 - Stærstu hafnir og sumar minnstu hafnir gætu klárað sig, aðrar síður.
 - Geta sveitarfélög staðið undir höfnunum?
 - Verður höfnum lokað?
 - Lágmarkspjónustu haldið uppi.
 - Framlög ríkisins gætu numið um 500 m.kr. á ári.

Leiðir til úrbóta

- 2. leið.
 - Breytt stefna, aukin framlög til fjárfestinga eða rekstrar
 - Styrkir til rekstrar fælu í sér stefnubreytingu.
 - Hafnabótasjóður notaður sem jöfnunarsjóður hafna?
 - Byggðastyrkir? – Gætu stangast á við samkeppnissjónarmið.
 - Óbreytt staða.
 - Viðbótarframlög ríkisins gætu numið um 600 m.kr. á ári.

Leiðir til úrbóta

- 3. leið.
 - Málamiðlun milli leiða eitt og tvö.
 - Settar fram áætlanir um hvaða hafnir sé hagkvæmt að starfrækja og hverjar ekki.
 - Ríkisaðstoð til að hjálpa sveitarfélögum að hnýta lausa enda?

